

บทที่ ๒

คู่มือหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ไทย¹

รายวิชา ส. 421 ประวัติศาสตร์ไทย 1-0-1

หลักสูตร ความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยปัจจุบันในด้านการปกครอง การเศรษฐกิจการศึกษา บุคคล สำคัญและวีรกรรม

หัวข้อในหลักสูตร 1. ความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

จำนวนคาบ 1 คาบ

รายการสอน 1.1 ความหมายของประวัติศาสตร์ไทย

ประวัติศาสตร์คือวิชาที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต ซึ่งได้จากการสืบสวนค้นคว้าจากหลักฐานและการได้บันทึกไว้ตามวิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างมีระเบียบและเหตุผล

1.2 ที่มาของประวัติศาสตร์ ที่มาของประวัติศาสตร์จำแนกได้

หลายประเภทคือ

ก. หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลาจารึก จดหมาย เหตุพงศาวดาร วรรณคดี จดหมายส่วนตัว บันทึกประจำวัน ฯลฯ

ข. หลักฐานที่เป็นวัตถุ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน เงินตรา เหรียญตรา อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ

ค. นิทานนิยายที่เล่าต่อๆ กันมา เพลงพื้นเมือง ถ้อยคำและ ภาษิตต่างๆ

1.3 ความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

1. ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของคนไทยในอดีตในแง่ของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง

¹กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

2. ทำให้เข้าใจลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย
3. เห็นตัวอย่างความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของบรรพบุรุษ เป็นแนวทางให้ชนรุ่นหลังปฏิบัติตาม
4. ตระหนักถึงความสามัคคี ความร่วมมือกันในชาติ และการเสียสละของบรรพบุรุษที่ได้ทำไว้
5. เกิดความรัก ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย
6. ทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการรักษาสิ่งที่เป็นโบราณวัตถุหลักฐานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ไทย
7. เกิดความรับผิดชอบในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

ฯลฯ

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกความหมายและข้อแตกต่างของประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และจดหมายเหตุได้
2. สามารถแสดงความคิดเห็นเรื่องที่มาทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล
3. บอกความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการค้นพบใหม่ได้
4. บอกวิธีบันทึกประวัติศาสตร์ไทยได้
5. ยกตัวอย่างนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญของไทยและผลงานได้
6. บอกเอกลักษณ์ของชาติไทยจากประวัติศาสตร์ไทยได้
7. สรุปความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทยในด้านต่างๆ เช่นความเป็นชาติ ความสามัคคี วัฒนธรรมประเพณี การเมือง การปกครอง ฯลฯ ได้
8. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้

สื่อการเรียนการสอน

แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย สำหรับรายวิชา ส. 421 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกรมวิชาการ

หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์รายวัน วารสารศิลปากร

อุปกรณ์ 1. โบราณวัตถุที่ขุดพบ เช่น ถ้วยชาม หม้อไห เครื่องมือเครื่องใช้

2. รูปภาพแสดงถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย ฯลฯ

กิจกรรมเสนอแนะ

1. ให้นักเรียนติดตามข่าวเคลื่อนไหวเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อาจค้นพบได้ใหม่
2. อภิปรายเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยทางประวัติศาสตร์ตามหลักฐานที่ค้นพบใหม่
3. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับบทบาทของนักประวัติศาสตร์ไทย เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
4. อภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับเรื่อง “ความสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย” ในแง่ต่างๆ หรือในหัวข้อประโยชน์ของการเรียนประวัติศาสตร์
5. พานักเรียนไปทัศนศึกษาชมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ

หัวข้อในหลักสูตร 2. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีจนถึงปัจจุบัน

จำนวนคาบ 2 คาบ

รายการสอน 2.1 สภาพโดยทั่วไปของไทยก่อนการตั้งกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

2.1.1 **ภายหลังเสียกรุงครั้งที่ 2** ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก บ้านเมืองอยู่ในสภาพระส่ำระสาย ผู้คนแตกฉานซ่านเซ็น บ้างหลบซ่อนอยู่ตามป่า พม่าได้ตั้งสุพรรณายกกองรักษากรุงศรีอยุธยาที่ค่ายโพธิ์สามต้นก่อนที่จะดอยทัพกลับไป บ้านเมืองอยู่ในสภาพที่ไม่มีพระมหากษัตริย์ปกครองจึงมีผู้ตั้งตนเป็นใหญ่หลายก๊กหลายเหล่า เกิดการจลาจลรบพุ่งกันทั่วไป ผู้คนอยู่ในสภาพเดือดร้อน ขว้ายากลำบากแพ่ง เจ้าตากเป็นผู้มีความสามารถเก่งกาจในการสู้รบอย่างเป็นเยี่ยม ได้กระทำวีรกรรมในการสู้รบกับกบฏเอกราชของชาติไทยไว้ได้ โดยสามารถตีกลับคืนจากพม่าได้หลังจากเสียกรุงไปได้เพียง 7 เดือนเท่านั้น

2.1.2 การสถาปนากรุงธนบุรี

— สาเหตุของการสถาปนากรุงธนบุรี

2.1.3 **การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์** สภาพของบ้านเมืองที่ทำให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกได้รับอัญเชิญขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ และสาเหตุของการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

2.1.4 บทบาทและวโรกกรมของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี รัชกาลที่ 1 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

บทบาทและวโรกกรมของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

- กอบกู้เอกราช
- รวบรวมราชอาณาจักร
- ป้องกันประเทศ
- ฟื้นฟูในด้านศาสนา ศิลปกรรม เศรษฐกิจ

ฯลฯ

บทบาทและวโรกกรมของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

- วิจารณ์ในการป้องกันประเทศ
- บทบาทในการขยายราชอาณาจักร
- ฟื้นฟูในด้านพระพุทธศาสนา
- ชำระสอบสวนเรียบเรียงพระราชกำหนดกฎหมาย

ฯลฯ

บทบาทและวโรกกรมของสมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

สมเด็จพระราชวังบวรพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ 1 เป็นผู้มีส่วนในการสู้รบ เป็นกำลังสำคัญในการป้องกันประเทศในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีและรัชกาลที่ 1

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกเหตุความยุ่งยากและความเดือดร้อนของประเทศภายหลังเสียกรุงครั้งที่ 2 ได้
2. บอกเหตุผลและความสำคัญของการกอบกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้
3. บอกเหตุผลและความสำคัญของการตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีได้
4. บอกเหตุผลและความสำคัญของการย้ายราชธานีและการสถาปนากรุงเทพฯ เป็นราชธานีได้
5. เปรียบเทียบความเหมาะสมของก ระตั้งราชธานีทั้งสองในแต่ละสมัยได้
6. บอกชื่อและผลงานของรัฐบุรุษในแต่ละสมัยได้

7. นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ปฏิบัติตามแบบอย่างอันดีงามของบรรพบุรุษได้ ในด้านมีความสามัคคี มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความ پاکเพียร เกิดความรับผิดชอบในการร่วมมือกันรักษาความมั่นคงของชาติ ฯลฯ

สื่อการเรียนการสอน

แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย สำหรับรายวิชา ส. 421 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกรมวิชาการ

หนังสืออ้างอิง

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, 2517.

ชมสวัสดิ์ ชมพูนุท, ม.ร.ว. พระราชประวัติ 9 มหาราช. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ, 2514.

_____ พระราชประวัติรัชกาลที่ 9 และสยามกกุฎราชกุมาร. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ, 2516.

_____ วัชรกรรมของนักรบไทย. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ, 2516.

ตำราจุฬาลงกรณ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, 2516.

ไทยน้อย (นามแฝง). จอมพลเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. พระนคร : แพรวพิทยา ม.ป.พ.

_____ บุคคลสำคัญของไทย. พระนคร : คลังวิทยา, 2505.

_____ 50 บุคคลสำคัญของไทย. พระนคร : แพรวพิทยา, ม.ป.พ.

_____ และประมวลวิทย์. 49 กษัตริย์ไทย. พระนคร : คลังวิทยา, 2504.

ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร. พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2519.

ประยูร, สิทธิพันธุ์. ดันตระกูลขุนนางไทย. พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2505.

ประยูร พิศนาคะ. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและพระยาพิชัยดาบหักทหารเอกร่วมพระทัย

_____ พระเจ้าตากสินมหาราช. พระนคร : ป. พิศนาคะการพิมพ์, 2513.

_____ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. กรุงเทพมหานคร : ป. พิศนาคะการพิมพ์, 2516.

_____ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระกัศมหาราช. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ, 2516.

.....50 พระมหากษัตริย์ไทยและสมเด็จพระราชินี. กรุงเทพมหานคร : 2519.
 พูนพิศมัย ดิสกุล, ม.จ. ชีวิตและผลงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพ-
 มหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, 2517.

โพธิ์ แซ่มลำเจียก. 9 มหาราชของไทย. กรุงเทพมหานคร : ธรรมบรรณาการ, 2515.

โมทยากร (นามแฝง). หัวสีบเจ้าพระยา. กรุงเทพมหานคร : พิทยาการ, 2515.

ละออง ศรีสุคนธ์. ชีวประวัติบุคคลตัวอย่างของไทย. พระนคร : วัฒนาพานิช, ม.ป.พ.

ศรีพนม สิงห์ทอง. ชัยชนะของพระยาพิชัยดาบหัก. กรุงเทพมหานคร : เกษมสัมพันธ์การ
 พิมพ์. 2509.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น,
 ม.ป.พ.

ส. วัฒนเศรษฐ. เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้า. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ม.ป.พ.

อมรรตฤณารักษ์, จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). พระราชกรณียกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระ-
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

อรรถ อรรถวุฒิกร. บุคคลสำคัญของไทย. พระนคร : โอเดียนสโตร์, ม.ป.พ.

- อุปกรณ**
1. รูปภาพแสดงบทบาทและวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย
 2. รูปภาพบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย เช่น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
 เจ้าพระยาพิชัยดาบหัก ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร ฯลฯ
 3. บทความ บทกลอนที่สื่อกวีรกรรมของบรรพบุรุษ
 4. ภาพยนตร์เกี่ยวกับเรื่องวีรกรรมของบรรพบุรุษไทย หรือเกี่ยวกับพระราช
 กรณียกิจของพระประมุขของคัมภีร์ปัจจุบัน

กิจกรรมเสนอแนะ

1. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับ พระราชกรณียกิจ หรือผลงานของ บุคคลสำคัญในประ-
 วัติศาสตร์ในโอกาสวันสำคัญ เช่น วันจักรี วันบิรมหาราช ฯลฯ
2. ประกวดการเขียนเรียงความ บทความ คำประพันธ์ เกี่ยวกับพระราช
 กรณียกิจที่สำคัญในด้านต่าง ๆ หรือสื่อกวีรกรรมของบุคคลสำคัญในชาติ
3. จัดให้มีการแสดงละครเกี่ยวกับวีรกรรมของบุคคลสำคัญของชาติ เช่น เรื่อง
 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

4. รวบรวมค้นคว้าทำรายงานเกี่ยวกับบทบาทหรือวีรกรรมของบุคคลสำคัญ เพื่อเป็นประโยชน์ในค่านักการศึกษาต่อไป
5. รวบรวมรูปภาพเกี่ยวกับบทบาท วีรกรรมของบุคคลสำคัญเพื่อทำสมุดภาพ
6. จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตนที่ควรเอาอย่างของบรรพบุรุษในอดีต
7. ฝึกพูดเกี่ยวกับเรื่อง ความร่วมมือกันในชาติ ความเสียสละ ฯลฯ
8. จัดทัศนศึกษาไปชมสถานที่สำคัญเกี่ยวกับบทเรียนที่สอน เช่น วัดบางยี่เรือใต้ (วัดอินทาราม) ซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการบูรณะในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือพิจารณาตามความเหมาะสม
9. พานักเรียนไปถวายบังคม หรือการวาระพระบรมรูป พระรูปในวันสำคัญนั้น ๆ
10. จัดให้มีการร้องเพลงสดุดีวีรกรรมของบรรพบุรุษ
11. จัดให้มีการแต่งกายแบบวีรบุรุษ วีรสตรี เช่น ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร ในการประกวดการแต่งแฟนซีประเภทความคิด
12. จัดให้มีการตอบปัญหาเกี่ยวกับบทบาท วีรกรรมของบุคคลสำคัญของชาติ

ข้อเสนอแนะอื่น

1. การสอนควรเน้นเรื่องบทบาทและ วีรกรรมของ บุคคลสำคัญของชาติแทรกในบทเรียนประวัติศาสตร์ของแต่ละสมัย
2. ให้นักเรียนอ่านหนังสือเพิ่มเติม เกี่ยวกับ บทบาท และวีรกรรม ของบรรพบุรุษ ความรักชาติ ความเสียสละ ความร่วมมือในชาติ ฯลฯ
3. การสอนควรเน้นบทบาทและวีรกรรมของบุคคลสำคัญของชาติโดยให้นักเรียนทำกิจกรรมพิเศษตามที่เห็นสมควร

หัวข้อในหลักสูตร 3 การปกครอง

จำนวนคาบ 7 คาบ

รายการสอน 3.1 สถาบันพระมหากษัตริย์

3.1.1 ความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นหลักชัยของประชาชนและศูนย์กลางการปกครอง รวบรวมชาติ ประมุขบริหารประเทศ ในสมัยสุโขทัยทรงมีความใกล้ชิดกับราษฎรมากเหมือนพ่อที่ปกครองลูก ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาทรงอยู่ในฐานะเป็นเจ้าชีวิต เป็นพระเจ้าแผ่นดินและพระธรรมราชาเพราะเราได้อิทธิพลขอม อินเดีย

พระมหากษัตริย์จึงทรงอยู่ในฐานะสมมติเทพหรือเทวราช คือมีฐานะเป็นเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาฮินดู สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงปกครองประเทศสมบูรณ์ตามสัจธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ในสมัยปัจจุบันทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงเป็นพุทธมามกะ และองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย สถาบันพระมหากษัตริย์มีส่วนเสริมสร้างเอกภาพของประเทศ ทรงเป็นสัญลักษณ์ของการรวมชาติ เป็นหลักชัยของการปกครองที่ดี เป็นศูนย์รวมจิตใจและความยึดมั่นของชาวไทยทั้งปวง

3.1.2 การขนานพระนามพระมหากษัตริย์

ก. สมัยสุโขทัย ประเทศไทยมีเอกลักษณ์พิเศษ ไม่เหมือนชาติอื่น เรามีความผูกพันระหว่างประมุขกับราษฎรเหมือนบุคคลในครอบครัว ดังนั้น สมัยสุโขทัยการขนานพระนามพระมหากษัตริย์จึงใช้คำว่า “พ่อขุน” นำหน้า เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง ฯลฯ

ข. สมัยกรุงศรีอยุธยา อิทธิพลของขอม อินเดีย ซึ่งนับถือพระมหากษัตริย์ตามลัทธิฮินดู ว่าเป็นเทพเจ้าทั้งสามคือ พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์ รวมอยู่ในพระองค์การขนานพระนามพระมหากษัตริย์เปลี่ยนไปมีคำว่า ราม รามา นารายณ์ เช่น พระนารายณ์มหาราช พระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระรามาธิบดี ฯลฯ

ค. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระนามของพระมหากษัตริย์ถือแบบอย่างอยุธยา มีการจารึกพระนามลงในพระสุพรรณบัฏ ว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราช ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงโปรดให้ขนานพระนามรัชกาลที่ 1 และ 2 ตามพระนามพระพุทธรูปที่ทรงสร้างอุทิศถวายในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมามีการใช้คำว่า “พระปรมินทร” นำหน้าพระนามพระมหากษัตริย์ และมีการถวายสมญานามอื่น ๆ อีกเช่น พระปิยมหาราช พระมหาธีรราชเจ้า เป็นต้น

3.1.3 ธรรมเนียมสำหรับพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระราชอำนาจสั่งพินัยแต่อยู่ในขอบเขต เพราะมีหลักธรรมตามพุทธศาสนาเรียกว่า ทศพิธราชธรรม

ก. ทศพิธราชธรรม เป็นธรรม 10 ประการ ของพระมหากษัตริย์ หรือบุคคลทั่วไปสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้มี 10 ประการ คือ

1. ทาน	การให้
2. ศีล	การรักษากายวาจา
3. ปริจาคะ	การบริจาคทรัพย์สิน
4. อาชฺฐว	การรักษาความซื่อตรง
5. มหฺทว	ความอ่อนโยน
6. ตป	การบำเพ็ญเพื่อกำจัดความเกียจคร้านและความ
ชั่ว
7. อกุโธ	ความไม่โกรธ
8. อวิหีสญจ	การไม่เบียดเบียนผู้อื่น
9. ขนฺติญจ	ความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน
10. อวิโรธน	การปฏิบัติโดยเที่ยงตรงไม่ผันแปรด้วยความยิน
ดียินร้าย

ข. ธรรม 4 ประการ เป็นธรรมซึ่งตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ของอินเดียได้ประพฤติ ประกอบด้วย

1. การพิจารณาความชอบและความผิดของผู้กระทำให้เป็นประโยชน์ และมีได้เป็นประโยชน์ต่อพระองค์
2. ทำนุบำรุงผู้มีศีลสัตย์
3. เพิ่มพูนราชทรัพย์โดยยุติธรรม
4. รักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยยุติธรรม

3.1.4. ราชสกุลและการสืบราชสมบัติ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ราชสกุลในประเทศไทยสืบความเป็นเจ้าอยู่ 3 ชั่วคน

หลักเกณฑ์ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงบัญญัติไว้ เกี่ยวกับการสืบขัตติยราชสกุลวงศานั้น จำเป็นสำหรับการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวถึงการลำดับชั้นพระราชวงศ์ว่า พระราชกุมาร อันเกิดจากอัครมเหสี คือ สมเด็จพระนอพระพุทธเจ้าราชกุมาร เกิดด้วยมเหสีรอง คือ พระอุปราช พระราชกุมารเกิดด้วยลูกหลวง หรือหลานหลวง ซึ่งหมายถึง พระราชมารดาของพระราชกุมารมีเชื้อสายเป็นพระราชธิดาพระราชภาคิไนยของพระมหากษัตริย์องค์ก่อน ดำรงตำแหน่งพระเจ้าลูกเธอ สมเด็จพระนอพระพุทธเจ้าและ

ราชกุมารเกิดจากมเหสีรองมีศักดิ์เป็นเจ้าฟ้า ราชกุมารเกิดจากพระสนมเอก ลูกหลวงพระสนม เป็นชั้นพระองค์เจ้า และชั้นหม่อมเจ้า

ราชสกุลรองจากเจ้าฟ้า คือ พระองค์เจ้า ต่อมาคือ หม่อมเจ้า รองจากหม่อมเจ้า คือ หม่อมราชวงศ์ ต่อจากหม่อมราชวงศ์ คือ หม่อมหลวง

การสืบราชสมบัติสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตำแหน่งที่จะสืบต่อพระมหากษัตริย์ คือ พระมหาอุปราช หรือตำแหน่งวังหน้า หรือกรมพระราชวังบวรสถานมงคลจะได้เป็นพระมหากษัตริย์แทน กรมพระราชวังบวร ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้แก่

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท ในสมัยรัชกาลที่ 1

กรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ ในสมัยรัชกาลที่ 2

กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ ในสมัยรัชกาลที่ 3

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ 4

กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ในสมัยรัชกาลที่ 5

หลังจากกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญทิวงคต รัชกาลที่ 5 จึงตั้งตำแหน่ง มกุฎราชกุมาร เปลี่ยนตำแหน่งพระอุปราช เป็น พระราชโอรสสืบราชสมบัติแทน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร พระองค์แรกคือ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ องค์ที่ 2 คือ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ องค์ปัจจุบัน คือ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

พ.ศ. 2467 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตรากฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ มี 8 หมวด วางลำดับผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ และหมวดที่ 5 ระบุผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ คือ

1. มีพระสัญญาวิปลาส
2. ต้องราชทัณฑ์เพราะประพฤติผิดพระราชกฎหมายในคดีมหันตโทษ
3. ไม่สามารถเป็นอัครศาสนูปถัมภก
4. มีพระชญาเป็นนางต่างดาว
5. เป็นผู้ที่ได้ถูกถอนออกจากตำแหน่งรัชทายาท ไม่ว่าจะการถูกถอนนั้นจะเป็นในรัชกาลใด ๆ

6. เป็นผู้ที่ได้ถูกประกาศยกเว้นออกเสียจากลำดับสืบราชสันตติวงศ์ ในมาตรา 13 ระบุไม่ถึงเวลาที่ราชานารีจะครองราชย์

3.2 ประวัติการดำเนินการปกครองของไทยโดยสังเขป

สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1800—พ.ศ. 1893)

สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893—พ.ศ. 2310)

3.2.1 การปกครองแบบพ่อปกครองลูก วิธีการปกครองในสมัยสุโขทัยเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (Paternalism) ราษฎรเปรียบเสมือนลูก พระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนพ่อ เรียกพระมหากษัตริย์ว่า “พ่อขุน” “เป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ใ้รับบุญธรรมและปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้นชอบด้วยธรรมทุกคน” การปกครองสมัยสุโขทัยพระมหากษัตริย์ได้รับอำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยประชาชนยินยอมพร้อมใจกัน พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจสูงสุดในการปกครองทรงใช้อำนาจในการปกครองโดยธรรม ทรงปกครองราษฎรเสมือนพ่อปกครองลูก

3.2.2 การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ก. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หมายความว่า การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและมีอำนาจสิทธิขาดแต่เพียงผู้เดียว การปกครองในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลมาจากขอม ซึ่งประเพณีการปกครองขอมถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราช และได้อิทธิพลจากมอญ ซึ่งนับถือคัมภีร์ธรรมศาสตร์ที่ยกพระมหากษัตริย์เป็นเทวราช สมัยอยุธยาระบอบการปกครองได้แบบแผนมาจากของสุโขทัยและขอม มาปรับปรุง

สมัยอยุธยาตอนต้น คือสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงจัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลางออกเป็น 4 ส่วน เรียกว่า จตุสดมภ์ แปลว่าหลักทั้ง 4 ประกอบด้วยเสนาบดี 4 ตำแหน่งคือ เวียง วัง คลัง นา

1. เวียง (เมือง) มีขุนเมือง ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร รักษาความสงบ ทำหน้าที่ปราบโจร พิจารณาคดีอาญา เปรียบเสมือนงานของกระทรวงมหาดไทย

2. วัง มีขุนวัง ทำหน้าที่รับผิดชอบราชสำนัก รักษาพระราชวังชั้นนอกชั้นใน จัดการพระราชพิธีต่าง ๆ อำนาจชำระความทั่วไป เปรียบเสมือนงานกระทรวงวังหรือสำนักพระราชวัง

3. คลัง มีขุนคลัง ทำหน้าที่จัดเก็บรายได้ เงินผลประโยชน์เข้าท้องพระคลัง เบิกจ่ายพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และส่วนราชการทั่วไป เปรียบเสมือนกระทรวงการคลัง

ในสมัยก่อนทำหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศด้วย จึงมีส่วนราชการที่เรียกว่า กรมท่า

4. นา มีชนนา ทำหน้าที่ตรวจการทำนา เก็บหางข้าวชนนางเพื่อเป็นเสบียงในยามสงคราม เปรียบเสมือนงานของกระทรวงเกษตร

ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค (หัวเมือง) มีกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางแบ่งเมืองต่าง ๆ ออกเป็น

1. หัวเมืองชั้นใน อยู่ใกล้เมืองหลวง ซึ่งจะส่งเจ้านาย หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปปกครอง

2. หัวเมืองหน้าด่าน ทำหน้าที่เป็นบ่อน้ำปราการทงสี่ทิศของราชธานี

3. หัวเมืองพระยามหานคร (หัวเมืองชั้นนอก) เป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลจากราชธานี ให้ขุนนางไปปกครอง

4. เมืองประเทศราช ให้ผู้ปกครองเมืองเดิมปกครอง แต่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาให้เมืองหลวง

ข. การปรับปรุงการปกครองครั้งใหญ่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1191-พ.ศ. 2031) ทรงปรับปรุงโดยตั้งตำแหน่งใหม่เพิ่มขึ้น คือ สมุหนายกและสมุหกลาโหม สมุหนายกรับผิดชอบทางพลเรือน สมุหกลาโหมรับผิดชอบทางทหารทรงแยกอำนาจ 2 ฝ่ายออกจากกัน เพราะการเป็นทหารเป็นการใช้กำลังเพื่อชัยชนะ การบริหารภายในประเทศเป็นศิลปหรือรัฐประศาสน์นโยบายที่จะทำให้การปกครองภายในเรียบร้อยโปรดให้เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ดังนี้

1. กรมเมือง (นครบาล) เสนาบดีบรรดาศักดิ์เป็นที่ ยมราช

2. กรมวัง เสนาบดีมีบรรดาศักดิ์เป็นที่ ธรรมาธิกรณ์

3. กรมคลัง เสนาบดีมีบรรดาศักดิ์เป็นที่ โภชาธิบดี

4. กรมนา เสนาบดีบรรดาศักดิ์เป็นที่ พลเทพ

ค. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แบบแผนการปกครองเหมือนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือการบริหารราชการส่วนกลาง หลักจตุสดมภ์และมีเสนาบดีอีก 2 ท่าน คือฝ่ายสมุหนายกและสมุหกลาโหม การบริหารราชการส่วนภูมิภาคใช้หลักเหมือนสมัยอยุธยาตอนต้น แต่มีการแบ่งหัวเมืองให้ขึ้นกับส่วนราชการคือ หัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้นกับสมุหนายก หัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นกับกลาโหม พระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรี

อยุธยา คือ ชุนหลวงสุริยามรินทร์ นับเป็นสันสมัยกรุงศรีอยุธยา

3.2.3 การปกครองสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2310–2417)

ก. ลักษณะการปกครอง เหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา การปกครองส่วนกลางเรียกว่า จตุสดมภ์ คือ 1. เวียง 2. วัง 3. คลัง 4. นา มีอำนาจหน้าที่เหมือนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีเสนาบดีอีก 2 ตำแหน่งคือ สมุหนายก และสมุหกลาโหม ช่วยทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง

การปกครองหัวเมือง- บ้าน หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน

- ตำบล กำนัน

- แขวง (อำเภอ) หมื่นแขวง

- เมือง (จังหวัด) เจ้าเมือง กรมการเมือง

เมืองจัตวา คือหัวเมืองชั้นในเดิม

เมืองพระยามหานคร (หัวเมืองชั้นนอก) แบ่งออกเป็น

- ศรี

- โท

- เอก

ผู้หน้าที่ดูแลปกครองหัวเมือง คือ หัวเมืองเหนือ สมุหนายก

ชายฝั่งตะวันตก ทางใต้ สมุหกลาโหม

ชายฝั่งตะวันออก ปากอ่าว เจ้าพระยาพระคลัง

เมืองประเทศราช

บรรดาชายฉกรรจ์ที่เป็นไทแก่ตัวมิได้เกิดมาในตระกูลผู้ดี ยกเว้นพระภิกษุสงฆ์ ต้องไปขึ้นทะเบียนเป็น เลข สังกัดกรมกองต่าง ๆ เลขหรือไพร่ คือชายฉกรรจ์เมื่ออายุครบเกณฑ์ต้องไปรับราชการ ไพร่มี 3 ประเภท

1. ไพร่สม อายุ 18 ปีบริบูรณ์ รับราชการ 2 ปี

2. ไพร่หลวง อายุ 20–60 ปี ถ้ามีบุตร 3 คนมาแทน บิดาก็ถูกปลดปล่อยจากการเป็นทหารได้

ไพร่หลวง หมายถึง ไพล่พลที่จับอาวุธออกรบยามสงครามได้

ไพร่ราบ หมายถึง ผู้ที่ไม่เหมาะสมในการรับแต่อาจห้ามห้ามเสียบ้างได้

3. ไพร่ส่วย (เลขส่วย) คือผู้ไม่สามารถรับเกณฑ์เข้าเป็นทหารได้ แต่หาวัตถุสิ่งของ มาให้ไว้ใช้ในราชการเป็นส่วยแทนตัว

เกิดประเพณีอนุญาตให้คนที่เงินเสียเงินแทนการเข้ารับราชการได้เรียกเงินนี้ว่าเงินส่วย หรือเงินค่าราชการ ต่อมารัชกาลที่ 6 เรียกเงินนี้ว่า เงินรัชชูปการชำระราชการ มีทำเนียบกำหนดศักดิ์ไว้เป็น 4 อย่างคือ ยศ ราชทินนาม ตำแหน่ง ศักดิ์ทินา

ข. กฎหมายและการศาล

กฎหมายตราสามดวง ตั้งแต่สมัยอยุธยา กฎหมายไทยมีรากฐานมาจากคัมภีร์ธรรมศาสตร์ของอินเดีย กฎหมายไทยมี 2 ประเภทคือ พระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 โปรดให้ชำระกฎหมายใหม่เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง

ระบบการศาลแบบเดิม การศาลแยกย้ายตามกรมกองต่าง ๆ แบบแผนการศาลของไทยตั้งแต่สมัยพระบรมไตรโลกนาถ เป็นแบบอินเดียผสมไทย มีพนักงานตุลาการ 2 ฝ่าย

1. หน้าที่ของข้าราชการไทย บังคับบัญชาเริ่มรับฟ้อง พิจารณาลงโทษ
2. หน้าที่ตรวจสำนวน พินิจพิเคราะห์คดีใครผิดใครถูก ตามกฎหมายเป็นหน้าที่ของพราหมณ์ ชาวอินเดีย เรียกว่า ลูกขุน ณ ศาลหลวง

การพิจารณาคดี ใต้สวนความผิด พิสูจน์ความผิด เรียกว่า จารีตนครบาล (ทราบเพื่อให้รับสารภาพ เช่น ตอกเล็บ)

การถวายฎีกา ถ้าราษฎรจะร้องทุกข์ ก็สามารถถวายฎีกาได้ ได้รับอนุญาตให้ไปทักท้วง “วินิจฉัยเถรี” มีคนมารับฎีกา เพื่อทูลเกล้าถวาย ต่อมารัชกาลที่ 4 ได้เสด็จออกรับฎีกาจากราษฎรด้วยพระองค์เอง

ศาลกงสุล มีในสมัยรัชกาลที่ 4 หลังจากทำสัญญาเบาริง มีศาลพิเศษ 2 ศาล

1. ศาลต่างประเทศ ว่าความระหว่างคนไทยกับคนต่างประเทศ
2. ศาลกงสุล ว่าความระหว่างคนไทยกับคนในบังคับต่างประเทศ

ทำให้ชาวต่างประเทศได้สิทธิ ต่อมาไทยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

3.2.4 ลักษณะการปกครองระหว่าง พ.ศ. 2417–2475

ก. การปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5

- ด้านการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

- คำนำตราการ
- คำนำมติบัญญัติ

สาเหตุที่ทรงปฏิรูปการปกครอง

1. สาเหตุจากภายนอก อิทธิพลจากลัทธิจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอังกฤษที่เคยติดต่อทำสัญญาการค้ากับไทยในสมัยรัชกาลที่ 3-4 เป็นสาเหตุที่ทำให้ไทยปฏิรูปการปกครองเสียใหม่

2. สาเหตุจากภายในประเทศ การปกครองแบบเก่าไม่เหมาะสมกับความต้องการของบ้านเมืองเช่น ราชการฝ่ายทหารและพลเรือนปะปนกัน บางตำแหน่งมีงานน้อยบางตำแหน่งมีงานมาก งานด้านความปลอดภัยของบ้านเมือง การศาล การคลังไม่สะดวกในการปฏิบัติ

การปรับปรุงแก้ไขส่วนกลาง ยกเลิก จตุสดมภ์ สมุหนายก สมุหกลาโหม
ตั้งกระทรวง 12 กระทรวง คือ

1. กระทรวงมหาดไทย
2. กระทรวงกลาโหม
3. กระทรวงการต่างประเทศ
4. กระทรวงนครบาล
5. กระทรวงวัง
6. กระทรวงพระคลัง
7. กระทรวงเกษตรและพาณิชย์การ
8. กระทรวงยุติธรรม
9. กระทรวงยุติชนาธิการ
10. กระทรวงธรรมการ
11. กระทรวงโยธาธิการ
12. กระทรวงมรธาธร

กระทรวงทั้งหมดมีเสนาบดีประจำแต่ละกระทรวง

ส่วนภูมิภาค เลิกหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก เมืองประเทศราช
จัดระบบใหม่คือ เทศาภิบาล รวมหัวเมืองต่างๆ เป็นมณฑล เป็นการรวม

รวมเมืองต่าง ๆ ยุบรวมเป็น 18 แห่ง การตั้งมณฑลเพื่อลดอำนาจของเจ้าเมือง ซึ่งไม่ค่อยจะอำนวยความสะดวกให้ราษฎรเท่าใดนัก มณฑลเทศาภิบาลจะมีข้าหลวงเทศาภิบาลปกครองดูแล นอกจากนี้ยังมีข้าหลวงใหญ่ ข้าหลวงยุติธรรม ข้าหลวงมหาดไทย ข้าหลวงคลัง เลขาธิการ การแพทย์ประจำตำบล เทศาภิบาลนี้เป็นหลักในการปกครองมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2476 ผู้มีบทบาทในการวางรากฐานจัดการปกครองหัวเมือง คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ด้านตุลาการ (การศาล) จัดระบบการศาลใหม่ตามแบบประเทศที่เจริญแล้ว ตั้งกระทรวงยุติธรรม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ มีบทบาทในด้านการศาลและกฎหมาย

เลิกศาลตามกรมกองต่าง

มีการจัดระเบียบการศาลในกรุง และหัวเมือง

ตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ตั้งโรงเรียนสอนกฎหมาย เมื่อ พ.ศ. 2440

ด้านนิติบัญญัติ (กฎหมาย)

ตั้งสภา 2 สภา คือ รัฐมนตรีสภา เป็นที่ปรึกษาราชการทั่วไปและออกกฎหมาย
องคมนตรีสภา เป็นที่ปรึกษาเรื่องส่วนพระองค์

สภาทั้งสองมุ่งจะให้คนรู้จักระบบสภาเพื่อวางรากฐานประชาธิปไตย พ.ศ. 2400 ให้มีคณะกรรมการตรวจชำระและร่างกฎหมาย ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญชาวไทยและชาวต่างประเทศ การร่างประมวลกฎหมายอาญามี 340 มาตรา เป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2451 ต่อมามีการร่างประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญยุติธรรม ใช้เวลา 37 ปี (พ.ศ. 2240-2477)

ข. การเลิกทาส เลิกทาสเด็ดขาดเมื่อ พ.ศ. 2448

ค. การปรับปรุงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2461 ไทยส่งทหารไปร่วมรบ ในสงครามโลกครั้งที่ 1 มีผลดีทำให้การแก้ไขสัญญาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของไทยได้

รัชกาลที่ 6 ทรงวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยการสร้างเมือง

จำลอง คสิทธานี ผักให้รู้จักใช้รัฐธรรมนูญ ผู้แทน พรรคการเมือง การเลือกตั้งออกหนังสือพิมพ์คสิทธสมิต ให้รู้จักใช้เสรีภาพทางความคิดแสดงออกโดยเสรี

ง. การวางรากฐานประชาธิปไตย

เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

1. การเคลื่อนไหวจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. 130 (กบฏ ร.ศ. 130 ในสมัยรัชกาลที่ 6)

2. รัชกาลที่ 6 วางรากฐานประชาธิปไตย คือจัดการส่งเสริมสิ่งต่อไปนี้

– การศึกษาชั้นประถม มัธยม อุดมศึกษา และการส่งคนไปเรียนต่อต่างประเทศ

– เสรีภาพหนังสือพิมพ์

3. รัชกาลที่ 7 มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น ทรงเป็นนักประชาธิปไตย จัดตั้งสภาต่าง ๆ คือ อภิรัฐมนตรีสภา สภาม้องกันราชอาณาจักร องคมนตรีสภา สภานครหลวง สภาการคลัง ราชบัณฑิตสภา การเสด็จประพาสอเมริกา ดำริจะพระราชทานรัฐธรรมนูญ ในวันที่ 6 เมษายน 2475 เนื่องในโอกาสกรุงเทพฯ ครบรอบ 150 ปี แต่ยังไม่ทันได้พระราชทาน คณะราษฎรก็ทำการปฏิวัติเสียก่อน

8.2.5 ลักษณะการปกครอง พ.ศ. 2475

ก. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สาเหตุ

1. ความไม่พอใจระบอบการปกครองเดิม

2. การปฏิวัติในประเทศใกล้เคียง

3. การขยายตัวของการศึกษา บทบาทของนักเรียนไทยที่ได้รับการศึกษาในต่างประเทศ

4. เศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การสูญเสียภาพข้าราชการ

พฤติการณ์

การปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎร ประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ 24 มิถุนายน 2475 เวลา 04.00 น. ยึดที่ทำ

การไปรษณีย์กลาง(วัดราชบูรณะ) ตัดสายโทรศัพท์ฝ่ายทหารเรือ เคลื่อนยี่ตพระบรมรูปทรงม้า เวลา 05.00 น. ยี่ตคลังแสงสรรพาวุธ บางซื่อ เคลื่อนสู่ลานพระรูปทรงม้าสมทบด้วยทหารปืนใหญ่ จากกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 หัวหน้าคณะปฏิวัติอ่านคำประกาศยึดอำนาจ ยึดสถานที่สำคัญ สถานีรถไฟ สถานีวิทยุกระจายเสียง เชิญเจ้านายและบุคคลสำคัญมาที่พระที่นั่งอนันตสมาคม

รัชกาลที่ 7 เสด็จจากหัวหินถึงกรุงเทพในวันที่ 27 มิถุนายน 2475 ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว เรียกว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475

10 ธันวาคม 2475 มีพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ประกาศแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรีคนแรกของไทย คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา คณะรัฐมนตรี 20 นาย ประธานสภาผู้แทนราษฎรคนแรกคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าประชุมครั้งแรก ที่ พระที่นั่งอนันตสมาคม

ผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ประเทศไทยเปลี่ยนระบอบการปกครอง จากแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก

- ข. ลักษณะการปกครองในสมัยประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- ด้านบริหารส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น
 - ด้านตุลาการ
 - ด้านนิติบัญญัติ

ประมวลเหตุการณ์ทางการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475)

- 1 เมษายน 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดา ปิตุสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา
- 20 มิถุนายน 2476 คณะราษฎรยึดอำนาจทางการเมือง
- 1 สิงหาคม 2476 เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร
- 24 มิถุนายน 2476 รัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
- 12-27 ตุลาคม 2476 พระองค์เจ้าบวรเดช นำทหารหัวเมืองยึดอำนาจการปกครองแต่ ไม่สำเร็จ

- 6 มีนาคม 2477 รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติ
- 16 ธันวาคม 2481 รัฐบาลชุดพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
- 1 สิงหาคม 2487 รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 31 สิงหาคม 2488 รัฐบาลชุดนายทวี บุญยเกษตร เป็นนายกรัฐมนตรี
- 4 กันยายน 2488 รัฐบาลชุดหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี
- 31 มกราคม 2489 รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 24 มีนาคม 2489 รัฐบาลชุดนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 23 สิงหาคม 2489 รัฐบาลชุดนายพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 10 พฤศจิกายน 2490 รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 21 กุมภาพันธ์ 2491 รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 8 เมษายน 2491 รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
- 29 พฤศจิกายน 2494 รัฐบาลชุดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำรัฐประหาร
- 16 กันยายน 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำคณะทหารทำรัฐประหาร
- 21 กันยายน 2500 รัฐบาลชุดนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี
- 1 มกราคม 2501 รัฐบาลชุดพลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
- 20 ตุลาคม 2501 รัฐบาลชุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับคณะทหารทำการปฏิวัติ
- 9 กุมภาพันธ์ 2502 รัฐบาลชุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 9 ธันวาคม 2506 รัฐบาลชุดจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
- 7 มีนาคม 2512 รัฐบาลชุดจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
- 14 ตุลาคม 2516 รัฐบาลชุดนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
- 14 มีนาคม 2518 รัฐบาลชุดหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี
- 21 มีนาคม 2519 รัฐบาลชุดหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี
- 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลชุดนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี การบริหารการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทาง

ด้านบริหาร ส่วนกลาง มี 13 กระทรวง มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นผู้

บริหาร ส่วนภูมิภาคแบ่งเป็น 71 จังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัด
แบ่งเขตย่อยเป็น อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
การบริหารส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น องค์การบริหารส่วนจังหวัด
เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ชนกับกระทรวง
มหาดไทย

ด้านตุลาการ ศาล ผู้พิพากษา อัยการ การตัดสินคดีความ

ด้านนิติบัญญัติ รัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ ออกกฎหมายและควบคุมนโยบายของ
รัฐบาลขบวนการออกกฎหมายผ่านทางรัฐสภา

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. บอกบทบาทและฐานะของพระมหากษัตริย์ในแต่ละสมัยได้
2. อภิปรายพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบันได้
3. บอกวิธีการแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ได้
4. อภิปรายเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองปัจจุบันด้วยธรรม 4 ประการ และ
ทศพิธราชธรรมได้
5. ให้เหตุผลได้ว่าเพราะเหตุใดแต่ละสมัยจึงมีการปกครองแบบนั้น
6. เปรียบเทียบหลักการปกครองสมัยกรุงสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยาได้
7. สรุปการปกครองของสมัยสุโขทัยและอยุธยาได้
8. ระบุอิทธิพลของระบอบการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีต่อกรุงธนบุรีและ
กรุงรัตนโกสินทร์ได้
9. อธิบายอิทธิพลของกฎหมายตราสามดวงที่มีต่อสังคมและการปกครองของ
ไทยได้
10. บอกวิธีการถวายฎีการ้องทุกข์สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอน
ต้นได้
11. บอกที่มาและคำจำกัดความของศาลกงสุลและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้
12. ระบุความสำคัญของปี 2417 ได้
13. เปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของสภา ในสมัยรัชกาลที่ 5 กับองคมนตรีและ
คณะรัฐมนตรีในสมัยปัจจุบันได้

14. บอกชื่อและผลงานของผู้ที่มีส่วนร่วมในการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้
15. บอกเหตุผลที่รัชกาลที่ 5 ทรงว่าจ้างชาวต่างประเทศมารับราชการได้
16. เขียนแผนภูมิเปรียบเทียบการปกครองทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้
17. เปรียบเทียบลักษณะการปกครองด้านตุลาการในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยก่อนได้
18. บอกวัตถุประสงค์ วิธีการและผลการเลิกทาสของรัชกาลที่ 5 ได้
19. สรุปผลการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้
20. ยกตัวอย่างการวางรากฐานระบอบประชาธิปไตย ในสมัยรัชกาลที่ 4, 5 และรัชกาลที่ 6 ได้
21. เปรียบเทียบหน้าที่ของอภิรัฐมนตรีกับคณะองคมนตรีในสมัยปัจจุบันได้
22. เปรียบเทียบหน้าที่ขององคมนตรีสภา (สภากรรมการองคมนตรี) กับรัฐสภาปัจจุบันได้
23. วิเคราะห์ได้ว่าเหตุใดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475 จึงมิได้มีการนองเลือด
24. เล่าวิฤทธิการณ์ทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้
25. อธิบายข้อแตกต่างระหว่างความหมายของคำว่า “ปฏิรูป” “ปฏิวัติ” “รัฐประหาร” และ “กบฏ” ได้
26. เปรียบเทียบลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้
27. อธิบายลักษณะการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองได้
28. วิเคราะห์ผลหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจนถึงปัจจุบันได้
29. บอกได้ว่าศักดินา ยศ ตำแหน่ง ราชทินนาม มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร
30. บอกสาเหตุที่รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติได้

สื่อการเรียนการสอน

แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย สำหรับ
รายวิชา ส. 401 ของกรมวิชาการ

หนังสืออุเทศ แบบเรียนสังคมศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไทย ประโยชน์มัธยมศึกษาตอนปลาย
ของกระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภา พ.ศ. 2515.

เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา “แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, **ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพ-
มหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516

เกียรติชัย พงษ์พานิช. **ปฏิวัติ 2475**. พระนคร: แพร่พิทยา, 2514.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. **เกิดวังปารุส** เล่ม 2 สมัยประชาธิปไตย. พระ
นคร : คลังวิทยา, 2511.

————— **เจ้าชีวิต** พระนคร, คลังวิทยา 2514.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน**.
พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย กำราบบังคับทุกความเห็นจัด
การเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 108** พระนคร : โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์, 2513.

ชัยนันท์ นันทพันธ์ุ “**พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับระบอบรัฐธรรมนูญ**” ธรรมศาสตร์
ปีที่ 3 เล่มที่ 1 (2516)

ชุมนุมสัมมนาคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ **การเมือง** พระนคร : วชิรรินทร์การ
พิมพ์, 2513.

ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ลักษณะการปกครองประเทศ
สยามแต่โบราณ** พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2476.

ถวิล อยู่เย็น. **สรุปเหตุการณ์สำคัญสมัยรัชกาลที่ 4-5 พ.ศ. 2394-2453**

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. **การปฏิรูประบอบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

รัฐมนตรี, 2511.

- _____ . พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร :
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2519.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2472.
- ปรีชา สามัคคีธรรมและคนอื่น ๆ ประชาธิปไตยสมัยรัชกาลที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์ธงไทย, 2513.
- รส พูนกุล ประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2516.
- รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา 200 ปี. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.
- เรื่องความขอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับได้รับรางวัลที่ 1 ซึ่ง
แต่พุทธศักราช 2467-2499
- วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (มีนาคม-พฤษภาคม 2516)
- วิทย์ พัฒนกันเงิน สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
กรมศาสนา, 2505.
- วิลาสวงศ์ พงศะบุตร แบบเรียนสังคมศึกษา ส. 401, ส. 402 ประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2519.
- ศรีศักดิ์ วลลิโคม "เมืองลพบุรีกับการปกครองโบราณ" ธรรมศาสตร์ ปีที่ 4 เล่มที่ 3
(กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2518)
- สงวน เล็กสกุล งานปฏิรูปรัชกาลที่ 5 พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2492.
- สมบุญ ไพรินทร์ บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475-25 ธันวาคม
2515 กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2516.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. กฎหมายสมัยอยุธยา. พระนคร : ศิวพร, 2510.
- แสงไสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. "ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงรัตนโก-
สินทร์" แดงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี ปีที่ 7 เล่ม 1
(มกราคม 2516)
- แสงไสม เกษมศรี ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 8 (พ.ศ.

2325-2494) กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2515.

หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทยตอนพื้นฐานการประวัติศาสตร์สังคมและการเมือง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517.

เหรียญ ศรีจันทร์, ร.ต. และ เนตร พูนวิวัฒน์, ร.ต. การปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. 130

(พ.ศ. 2454.) พระนคร : โรงพิมพ์กิมหลี่สงวน, 2513.

แผนที่

1. แผนที่ประเทศไทยแสดงเขตจังหวัดสุโขทัย เขตเมืองโบราณ
2. แผนที่ประเทศไทยแสดงเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมืองชั้นในเมืองพระ
ยามมหานครและเมืองประเทศราช
3. แผนที่ประเทศไทย แสดงเขตกรุงเทพมหานครและสภาพเมืองโบราณบาง

แห่ง

ฟิล์มภาพยนตร์

1. ภาพยนตร์ส่วนพระองค์แสดงพระราชกรณียกิจในด้านการปกครอง เช่น ตอน
พระราชทานรัฐธรรมนูญ ในรัชกาลปัจจุบัน สำนักพระราชวัง

2. ภาพยนตร์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในปัจจุบัน เกี่ยวกับการฟื้นฟูพระราช
พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ฯลฯ ขอยืมจากกรมประชาสัมพันธ์ อ.ส.ท. หรือหอสมุดแห่งชาติ

ภาพ ภาพขาวดำ ภาพสี ภาพสไลด์ แยกเป็นประเภท

1. บุคคล เช่น ภาพถ่ายอนุสาวรีย์และรูปปั้นของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี รัชกาล
ที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 7 รัชกาลที่ 8
ในปราสาทพระเทพบิดร เปิดให้ชมวันที่ 6 เมษายน ของทุกปี อนุสาวรีย์ของพระปิยมหา
ราช รัชกาลที่ 6 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระนารายณ์มหาราช ภาพวาดสีน้ำมันในพระ
ที่นั่งจักรีมหาปราสาทของ รัชกาลที่ 1-9 ภาพถ่ายของเจ้าฟ้ามหาจักรีรุณหิสี กรมหลวงราช
บุรีดิเรกฤทธิ์ คณะราษฎร ฯลฯ

2. สถานที่ ภาพ หรือจะพานักเรียนไปชมของจริง หรือนำสไลด์ของสถานที่
ดังกล่าว คือ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ อนุสาวรีย์ทหารอาสา อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสาวรีย์
ปราบกบฏ วังเวียง 22 กรกฎาคม พระที่นั่งอนันตสมาคม รัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล พระที่นั่ง
จักรีมหาปราสาท ศาลาสหทัยสมาคม ศาล ฯลฯ